

GERAADPLEEGDE ARCHIVALIA

GRONINGER ARCHIEVEN*

Archief W.A. Scholten's Aardappelmeelfabrieken N.V., 1841-1978

De inventarisatie van dit archief is nog steeds niet afgerond. De genoemde inventarisnummers in dit proefschrift verwijzen naar de tijdens het onderzoek aangetroffen indeling van het archief, waarvan een voorlopige plaatsingslijst is samengesteld door de auteur.

Archief Vereniging van Nederlandse aardappelmeelfabrikanten 'Eureka' 1898-1909

Archief van AVEBE

Archieven van W.A. Scholten's Suikerraffinaderij en stroopfabriek 'Self Help'

Archief Kamer van Koophandel Groningen, 1829-1950

Archief Kamer van Koophandel Hoogezand, 1852-1922

Archief Kamer van Koophandel Veendam, 1862-1922

Plaatsingslijst van coöperatieve aardappelmeelfabrieken, aangesloten bij C.V. Aardappelmeel Verkoop Bureau, 1870-1977

*Het Rijksarchief van de provincie Groningen (RAG) en het Gemeente Archief Groningen (GAG) zijn officieel per 1 januari 2002 gefuseerd, maar werken sinds mei 1997 gezamenlijk onder de naam Groninger Archieven (GA)

DRENTS ARCHIEF

Archief van de firma W.A. Scholten, afdeling Vervening (1874); de N.V. Veenderij en Turfstrooiselfabriek 'Klazienaveen', voorheen W.A. Scholten (1905); de B.V. Maatschappij Klazienaveen, voorheen W.A. Scholten (1971)

STREEKARCHIEFDIENST HOLLANDS MIDDEN

Archief N.V. Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda-Apollo 1858-1960, inv.nrs. 1 en 219.

Gemeenteverslagen Gouda, 1851-1870

NATIONAAL ARCHIEF

Rijksarchief Zuid Holland, toegangsnummer 3.02.20.02, Provinciaal Bestuur, Provinciale Staten en gedrukte stukken, inv.nrs 452-473, Verslagen Provincie Zuid-Holland 1841-1868

LITERATUUR

175 jaar distilleerderij en likeurstokerij Hulstkamp en Molijn 1775-1950 (Hilversum 1950).

- Ali Cohen, L. 'Waterbederf ten gevolge van aardappelmeelfabricage. De naaste oorzaak daarvan en de middelen daartegen aan te wenden', drie rapporten in: *Weekblad van het Tijdschrift voor Geneeskunde*, 7 (1871) 1, 637-644, 8 (1872) 1, 609-614, 10 (1874) 1, 497-503.
- Anan'ich, B.V., 'The economic policy of the tsarist government and enterprise in Russia from the end of the nineteenth century through the beginning of the twentieth century', in: G. Guroff & F.V. Carstesen, eds., *Entrepreneurship in Imperial Russia and the Soviet Union* (Princeton NJ 1983) 125-139.
- Arnoldus, D., *Family, family firm and strategy. Six Dutch family firms in the food industry 1880-1970* (Amsterdam 2002).
- Backer, H.J., 'De eerste Hollandsche beetwortelsuikerfabriek (1811-1814)', *Chemisch Weekblad* 11 (1914) 41, 940-943.
- Bakker, M.S.C., 'Suiker', in: H.W. Lintsen, red., *Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1890*, deel I, *Techniek en modernisering. Landbouw en Voeding* (Zutphen 1992) 215-251.
- Bakker, M.S.C., *Ondernemerschap en vernieuwing. De Nederlandse bietsuikerindustrie 1858-1919* (Amsterdam 1989).
- Bartelds, T., 'Vondst Scholtenarchief', *Kijk op het Noorden*, 20 (1989) 3, 50-53.
- Benito, G.R.G. & G. Gripsrud, 'The expansion of foreign direct investments: discrete rational location choices or a cultural learning process?', in: P.J. Buckley & P.N. Ghauri eds., *The internationalisation of the firm* (Londen, 2e editie 1999) 137-148.
- Beschrijving van de aardappelcultuur in Nederland*, Verslagen en mededeelingen van de Directie van den Landbouw, no. 3 ('s Gravenhage 1910).
- Beusekamp, W., *Het debacle van Koninklijke Scholten-Honig: nieuws en achtergronden rond de ondergang van een levensmiddelenconcern, zoals verschenen in de Volkskrant* (Amsterdam 1978).
- Bezemer, J.W., *Een geschiedenis van Rusland. Van Rurik tot Brezjnev* (Amsterdam 1988).
- Blackwell, W., 'The Russian entrepreneur in the Tsarist period: an overview', in: G. Guroff & F.V. Carstesen, *Entrepreneurship in Imperial Russia and the Soviet Union* (Princeton 1983) 13-26.
- Blanken, I.J., *Geschiedenis van Philips Electronics N.V. deel III, De ontwikkeling van de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken tot electrotechnisch concern* (Leiden 1992).
- Bläsing, J.F.E., 'Der Einfluss Niederländischer und Belgischer Unternehmer auf die deutsche Wirtschaft' in: H. Pohl, red., *Der Einfluss ausländischer Unternehmen auf die deutsche Wirtschaft vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart* (Stuttgart 1992) 65-80.
- Blijham, G., en W. Kerkmeijer, *Nieuw van de bijl. Driehonderdvijftig jaar scheepsbouw langs het Winschoterdiep 1650-1999* (Hoogezand-Sappemeer 1999).
- Bloemen, E.S.A., J. Kok en J.L. van Zanden, 'De vermogensontwikkeling van Nederlands grootste industriële bedrijven, 1913-1950', *Jaarboek voor de geschiedenis van bedrijf en techniek*, 10 (1993) 133-160.
- Bos, R.W.J.M., 'Kapitaal en industrialisatie in Nederland tijdens de negentiende eeuw,' *A.A.G.-Bijdragen* 22 (1979) 89-105.
- Bouma, J.L., *Leerboek der bedrijfseconomie*, deel I, (Wassenaar 1982).
- Bouma, J.L., *Leerboek der bedrijfseconomie*, deel II (Wassenaar 1980).
- Brugmans, I.J., *Paardenkracht en mensenmacht. Sociaal-economische geschiedenis van Nederland, 1875-1940* ('s Gravenhage, herdruk 1976).
- Brusatti, A., *Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Die wirtschaftliche entwicklung* (Wenen 1973).
- Buckley, P.J., 'Foreign direct investment by small and medium-sized enterprises: the theoretical background', in: P.J. Buckley & P.N. Ghauri, eds., *The internationalisation of the firm* (Londen, 2e editie 1999) 99-113.

- Büsch, O., ed., *Industrialisering und Gewerbe im Raum Berlin/Brandenburg*, deel II, (Berlijn 1977).
- Cameron, R., *Economische wereldgeschiedenis. Van de oude steentijd tot heden* (Utrecht 1991).
- Carstesen, F.V., 'Foreign participation in Russian economic life: notes on British enterprise 1865-1914', in: G. Guroff & F.V. Carstesen, *Entrepreneurship in Imperial Russia and the Soviet Union* (Princeton 1983) 140-158.
- Casson, M., 'General theories of the multinational enterprise: their relevance to business history', in: P. Hertner & G. Jones, eds., *Multinationals: theory and history* (Aldershot 1986) 42-63.
- Chandler, A.D., *The visible hand. The managerial revolution in American business* (Cambridge MA. 1977).
- Chandler, A.D. & H. Daems, eds., *Managerial hierarchies; comparative perspectives on the rise of modern industrial enterprise* (Cambridge MA. 1980).
- Chandler, A.D. *Scale and Scope. The dynamics of industrial capitalism* (3e druk, Cambridge MA 1990).
- Church, R., 'The family firm in industrial capitalism: international perspectives on hypotheses and history', *Business History* 35 (1993) 4, 17-43.
- Clement, M., *Transport en economische ontwikkeling. Analyse van de modernisering van het transportsysteem in de provincie Groningen, 1800-1914* (Groningen 1994).
- Cyert, R.M. & J.G. March, *A behavioral theory of the firm* (Englewood Cliffs 1963).
- Dahlmann, D. & C. Scheide, red., "... das einzige land in Europa, das eine große Zukunft vor sich hat." *Deutsche Unternehmen und Unternehmer im Russischen Reich im 19. und frühen 20. Jahrhundert* (Essen 1998).
- Dendermonde M., *Hoe wij het rooiden. De Veenkoloniale aardappelboer en zijn industrie* (Veendam 1979).
- Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, *Verslagen en mededelingen van de Directie van Landbouw*, no. 3: *Beschrijving van de aardappelcultuur in Nederland* ('s Gravenhage 1910).
- Dunning, J.H., 'Changes in the level and structure of international production: the last one hundred years' in: M. Wilkins, red., *The growth of multinationals*, (Aldershot 1991) 90-145.
- Dunning, J.H., *International production and the multinational enterprise* (Londen 1981).
- Ekhart, J., *Van Groningen tot Oekraïne. Verslag van een speurtocht naar de tien buitenlandse fabrieken van Willem Albert Scholten* (Bedum 1999).
- Ellerbrock, K-P., *Geschichte der deutschen Nahrungs- und Genussmittelindustrie 1750-1914* (Stuttgart 1993).
- Enquête gehouden door de Staatscommissie, benoemd krachtens de Wet van 19 januari 1890, Verslag 11e afdeling 'Groningen'* ('s Gravenhage 1890).
- Enquête, gehouden door de Staatscommissie, benoemd krachtens de Wet van 19 januari 1890, Verslag 2e afdeling 'Groninger Veenkoloniën'* ('s Gravenhage 1890).
- Everwijn, J.C.A., red., *Beschrijving van handel en nijverheid in Nederland*, 2e deel ('s Gravenhage 1912).
- Faber, J., *Kennisverwerving in de Nederlandse industrie* (Amsterdam 2001).
- Fieldhouse, D.K., *Unilever overseas: the anatomy of a multinational* (Stanford CA 1978).
- Fischer, A., *Die Starkefabrikation* (z.p. 1869).
- Fremdling, R. *Eisenbahnen und deutsches Wirtschaftswachstum 1840-1879* (Dortmund 1985).
- Gales, B.P.A., 'In foreign parts: free-standing companies in the Netherlands around the First World War'. *Research Memorandum, Growth and Development Centre*, no. 6, (Groningen 1994).
- Gales, B.P.A. & K.E. Sluyterman, 'Outward bound. The rise of Dutch multinationals', in: G. Jones & H.G. Schröter, eds., *The rise of multinational enterprises in continental Europe* (Aldershot 1993) 65-98.
- Gerding, M.A.W., *Vier eeuwen turfwinning* (Wageningen 1995).
- Gerding, M.A.W., red., *Van turfstrooisel tot actieve kool. De ontwikkeling van de veenverwerkende industrie* (Zwolle 1997).
- Goelema, W.E., 'De Russische handel in kapbalken van de fa. Meihuizen en zoon', *BMGN* 108 (1993) 4, 683-689.
- Goey, F.M.M. de, 'Ondernemersgeschiedenis, in Amerika, Nederland en België (1940-1995). Trends in vraagstellingen, onderzoeksmethoden en thema's: een overzicht, *NEHA Jaarboek voor economie, bedrijfs- en techniekgeschiedenis* 59 (1996) 15-65.
- Goey, F.M.M. de, 'Dutch overseas investments in very long run (c.1600-1990)', in: R. van Hoesel & R. Narula, *Multinational enterprises from the Netherlands* (Londen 1999) 32-60.

- Good, D., *The economic rise of the Habsburg Empire 1750-1914* (Berkeley 1984).
- Graaf, J., de, 'De Aardappelmeelindustrie', Stichting Projectbureau Industrieel Erfgoed, *PIE rapportenreeks*, no.12 (Zeist 1994).
- Green, D., *CPC Europe. A family of food companies* (z.p.1979).
- Hallema, A. 'Suiker en stroopfabricage uit Nederlandse gewassen tussen 1813 en 1858', *Economisch Historisch Jaarboek XXIV* (1950) 209-238.
- Hax, A., 'Redefining the concept of strategy', *Planning Review*, 18 (1990) 3, 34-41.
- Heerding, A., *Geschiedenis van de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken*, deel II, *Een onderneming van vele markten thuis* (Leiden 1980).
- Henderson, W.O., *The Zollverein* (3e editie, Londen 1984).
- Henstra, D.J. en J. Sagel, *De carton- en papierfabriek, v/h W. A. Scholten N.V. en de Nederlandse cartonindustrie* (Groningen 1954).
- Heppel, G., *Warenlexicon für Handel, Industrie und Gewerbe* (4e editie, Leipzig 1890).
- Het gouden jubilé van den heer W.A. Scholten als fabrikant op zijn 70sten verjaardag: 6 oktober 1819-1839-1889* (Groningen 1889).
- Hoffman, W., F. Grumbach en H. Hesse, *Das Wachstum der Deutschen Wirtschaft seit der Mitte des 19. Jahrhunderts* (Berlijn 1968).
- Hoffmann, A., *Österreich-Ungarn als Agrarstaat* (Wenen 1978).
- Homburg E. en J. Schot, 'Financiers van de Nederlandse industrialisatie', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 14 (1988) 3, 274-297.
- Houten, E.J. van, *Anderhalve eeuw aardappelzetmeelindustrie* (2e druk, Veendam 1994).
- Jones, G., *British multinationals: origins, management and performance* (Aldershot 1986).
- Jones, G., 'Introduction: transnational corporations – A historical perspective', *UN Library on transnational corporations. The historical background* (Londen/New York 1993) 1-19.
- Jones, G., *British multinational banking 1830-1990* (Oxford 1993).
- Jones, G. & M.B. Rose, 'Family Capitalism', *Business History* 35 (1993) 4, 1-16.
- Jones, G., *The evolution of international business. An introduction* (Londen/New York 1996).
- Jones, S.R.H., 'Transaction costs and the theory of the firm: the scope and limitations of the new institutional approach', *Business History*, 39 (1997) 4, 9-25.
- Jong, H.W. de, 'Ondernemerschap in Nederland 1840-1940; succes en falen van ondernemers vanuit markttheoretisch perspectief', *Jaarboek voor de geschiedenis van bedrijf en techniek*, 5 (1988) 53-72.
- Jonge, J.A. de, *De industrialisatie in Nederland tussen 1850 en 1914* (Amsterdam 1968).
- Jonker, J., 'Lachspiegel van de vooruitgang. Het historiografische beeld van de Nederlandse industrie-financiering in de negentiende eeuw', *NEHA-bulletin* 5 (1991) 1, 5-23.
- Jonker, J., *Merchants, bankers, middlemen. The Amsterdam moneymarket during the first half of the 19th century* (Amsterdam 1996).
- Jonker, J. en K. Sluyterman, *Thuis op de wereldmarkt. Nederlandse handelshuizen door de eeuwen heen* (Den Haag 2000).
- Julius, F.L., *Die Essigfabrikation, Die Zucker- und Stärke-Fabrikation, die Fabrikation des Stärkekummis, Stärkesyrups, und Stärkezuckers, sowie die Butter- und Käse-Bereitung: für Chemiker, Landwirthe, Fabrikanten, Architekten, Ingenieure und Steuerbeamte* (Braunschweig 1867).
- Karel, E., 'De turfstrooiselindustrie', in: M.A.W. Gerding, red., *Van turfstrooisel tot actieve kool. De ontwikkeling van de veenverwerkende industrie* (Zwolle 1997) 39-103.
- Kay, J., *Foundations of corporate success. How business strategies add value* (New York 1995).
- Kenwood, A.G. & A.L. Lougheed, *The growth of the international economy 1820-2000. An introductory text* (Londen/New York, 4e editie 1999).
- Keuning, H.J., 'Economische en sociale groeperingen in de Groninger Veenkoloniën in de 18e en 19e eeuw', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 41(1950) 2/3, 33-51.
- Keuning, H.J., *De Groninger Veenkoloniën. Een sociaal-geografische studie* (Groningen 1933, fototechnische herdruk, 1989).
- Keuning, H.J., *De regio Groningen* (Groningen 1974).

- Knaap, D.A., *K & J Wilkens Veendam (1823-1989). Een bedrijfsgeschiedenis* (Veendam 1995).
- Knaap, D.A., 'Bumpy cooperation. Manufacturers' associations in the Dutch potato flour industry (1870-1910)', in: A-M. Kuijlaars, K. Prudon and J. Visser, eds., *Business and Society. Entrepreneurs, Politics and Networks in a Historical Perspective*. Proceedings of the Third European Business Association (EBHA) Conference "Business and Society, September 24-26, 1999, Rotterdam the Netherlands (Rotterdam 1999) 327-340.
- Knaap, D.A., 'Het W.A. Scholtenconcern (1840-1900): first mover in de Nederlandse aardappelmeelindustrie?' *NEHA Jaarboek* 63 (2000) 8-42.
- Knickenbocker, F.T., *Oligopolistic reaction and the multinational enterprise* (Cambridge MA 1973).
- Kölling, B., red., *Agrarstatistik der Provinz Brandenburg 1750-1880* (St. Katharinen 1999).
- Königlichen Statistischen Bureau, Statistisches Handbuch für den Preussischen Staat*, I (Berlijn 1888).
- Kooij, P., 'De eerste industrialisatie- en urbanisatiefase in de Groninger Veenkoloniën' in: *Van het verleden naar de toekomst* (Groningen 1990) 109-133.
- Kooij, P., 'Nederlandse ondernemers over de grenzen. Een vertrekpunt', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 108 (1993) 4, 649-654.
- Kooij, P., *Groningen 1870-1914. Sociale verandering en economische ontwikkeling in een regionaal centrum* (Groningen 1986).
- Kuznets, S.W., *Modern economic growth. Rate, structure and spread* (New Haven/Londen 1966).
- Lärmer, K. & P. Beyer, red., *Produktivkräfte in Deutschland 1800-1870* (Berlijn 1990).
- Leefflang, P.S.H., *Marketing* (Groningen cop. 2003).
- Lindblad, J.Th. en J.L. van Zanden, 'De buitenlandse handel van de Nederland, 1872-1913', *Economisch- en Sociaal-historisch Jaarboek*, 52 (1989) 231-269.
- Lintsen, H.W., red., *Geschiedenis van de techniek in Nederland: de wording van een moderne samenleving 1800-1890*, deel I (Zutphen 1992).
- Lintsen, H.W., red., *De geschiedenis van de techniek. De wording van de moderne samenleving 1800-1890*, deel IV (Zutphen 1995).
- Maddison, A., *Ontwikkelingsfasen van het kapitalisme* (Utrecht/Antwerpen 1982).
- Magdeburgische Zeitung*, 06-05-1870.
- Matis, H., 'Guidelines of Austrian economic policy 1848-1918', in: H. Matis, red., *The economic development of Austria since 1870* (Aldershot 1994) 19-47.
- McKay, J.P., *Pioneers for profit. Foreign entrepreneurship and Russian industrialization* (Chicago/Londen 1970).
- McKay, J.P., 'Ausländische Unternehmer im zarischen Rußland 1860-1914', in: D. Dahlmann & C. Scheide, red., "... das einzige land in Europa, das eine große Zukunft vor sich hat", *Deutsche Unternehmen und Unternehmer im Russischen Reich im 19. und frühen 20. Jahrhundert* (Essen 1998) 65-86.
- Mees, M., *Kort woord over het plan van de Directe Stoomvaart naar Amerika* (Rotterdam 1870).
- Mensch, C., en J.N. Wilkens, *K.&J. Wilkens Veendam 1823-1948* (Veendam 1948).
- Mensch, C., *De handelsmaatschappij A. van Linge Ezn.* (Groningen 1951).
- Meulen, B., van der, *De aardappelmeelfabrieken en hare gevolgen. Een industrieel en provinciaal belang* (Groningen 1874).
- Minderhoud, G., *Ontwikkeling en beteekenis der landbouwindustrie in Groningen* (Groningen 1925).
- Minzberg, H. & J. Waters, 'Of strategies, deliberate and emergent', *Strategic Management Journal*, 6 (1986) 3, 257-272.
- Möller, F.A., *The manufacture and chemical transformation of potato starch over the last hundred and twenty years* (Groningen 1959).
- Möller, F.A., *Veertig jaar zwelstijfselfabricage bij 'Scholten's Chemische en wat er aan voorafging. De geschiedenis, ontwikkeling en groei van een nieuw fabrikaat en een herinnering aan mensen die er betrokken bij zijn geweest* (Foxhol 1962).
- Moore, K. & D. Lewis, *Birth of the Multinational. 2000 years of ancient business history: from Ashur to Augustus* (Kopenhagen 1999).
- Müller, F., 'Die geschichtliche entwicklung unserer Kartoffelstärkeinteressen von Brandenburg bis Soltau', (ongepubliceerd manuscript 1974).
- Nicholas, S., 'British multinational investment before 1939', *Journal of European Economic History* 11 (1982) 3, 605-630.
- Nicholas, S., 'Agency contracts, institutional modes, and the transition to foreign direct investment by British manufacturing multinationals before 1939', *Journal of Economic History* 43 (1983) 675-686;

- Nicholas, S., 'Locational choice, performance en the growth of British multinational firms', *Business History* 31 (1989) 3, 122-141.
- Nietmann, W., *Atlas der Eisenbahnen des deutschen Reiches, Oesterreich-Ungarns, Belgiens, der Niederlande, Italiens und der Schweiz: ein Nachschlagebuch für den Eisenbahnbeamten, Geschäftsmann und Reisenden* (z.p. 1886, nadruk Mainz 1984)
- Nieuwe algemene tarifwet 15 augustus 1862 (*Staatsblad* 170).
- Otto, F.J., *Lehrbuch der rationellen Praxis der Landwirtschaftlichen Gewerbe: die Bierbrauerei und Branntweinbrennerei, die Hefe-, Liqueur-, Essig-, Stärke-, Stärkezucker und Runkelrübenzuckerfabrikation* (Braunschweig 1844).
- Otto, F.J., *Essig-, Zucker-, und Stärkefabrikation* (Braunzweig 1868).
- Oving, H.E., 'J.E. Scholten', *Groninger Volksalmanak* (1919) 165-172.
- Owen, T.C., *Russian Corporate Capitalism from Peter the Great to Perestroika* (New York/Oxford 1995).
- Owen, T.C., *The corporation under Russian law, 1800-1917. A study in tsarist economic policy* (Cambridge 1991).
- Paping, R.F.J., 'De nijverheid op het Groninger platteland 1800-1860. Bedrijfsstructuur en loonontwikkeling', *Economisch- en Sociaal-historisch Jaarboek* 53 (1990) 80-116.
- Parow, E., *Handbuch der Stärkefabrikation* (Berlin, 2e druk 1928).
- Penrose, 'E.T., Foreign investment and the growth of the firm', *The Economic Journal* 6 (1956) 220-235.
- Pindur, W., S. Rogers & P.S. Kim, 'The history of management: a global perspective', *Journal of Management History* 1 (1995) 1, 59-77.
- Porter, G. & H.C. Livesay, *Merchants and manufacturers. Studies in the changing structure of nineteenth-century marketing* (Baltimore/Londen 1971).
- Porter, M.E., *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance* (New York/Londen 1985).
- Porter, M.E., *The competitive advantages of nations* (New York 1990).
- Porter, M.E., *On competition* (Cambridge MA 1996).
- Preuss, E., *Die fabrikation des Stärkezuckers, des Stärkezuckersirups und der Zuckerkulör* (Leipzig 1925).
- Preussisches Gezetzbuch. Sammlung Preussischer Gesetze auf dem Gebiete der Industrie, des Handels und Gewerbe etc.*, deel 1 (6e druk, Berlijn 1910).
- Priester, P.R., *De economische ontwikkeling van de landbouw in Groningen 1800-1910* (Wageningen 1991).
- Prinsen Gerlings, H.C., *Geschiedenis van de wetgeving op de beetwortelsuiker in de verschillende productielanden in Europa en haar invloed op de suikerproductie en consumptie* (Amsterdam 1911).
- Rapport der commissie voor de reiniging van het afvalwater van Stroocarton- en aardappelmeelfabrieken* (s Gravenhage 1912).
- Regout, P., *De bezwaren van de Nederlandsche industrie tegen het wetsontwerp tot herziening van het tarief van in- en uitvoer* (s Gravenhage 1859).
- Rooij, W., de, *Beredeneerd, chronologisch tarief van regten op den in-, uit-, en doorvoer* (Amsterdam 1845).
- Rostow, W.W., *The process of economic growth* (Oxford 1962).
- Rudolph, R.L., 'Social structure and the beginning of Austrian economic growth', *East Central Europe* 7 (1980) 2, 207-224.
- Saare, O., *Die fabrikation der Kartoffelstärke* (Berlijn 1897).
- Samenvatting voorstudie opnemng KSH-activiteiten in AVEBE-verband* (Veendam 1978)
- Sandgruber, R., *Österreichische Agrarstatistik 1750-1918* (Wenen 1978).
- Schröter, H.G. *Aufstieg der Kleinen. Multinationale Unternehmen aus fünf kleinen Staaten vor 1914* (Berlijn 1993).
- Schumpeter, J.A., 'Economic theory and entrepreneurial history', in: R. V. Clemence, ed., *Essays on entrepreneurs, innovations, business cycles and the evolution of capitalism* (New Brunswick, herdruk 1988) 253-271.
- Sesca, A. *Über Stärkefabrikation* (Berlijn 1867).
- Sluyterman, K.E., 'From licensor to multinational enterprise: the small Dutch firm Océ-van der Grinten in the international world, 1920-66', *Business History* 34 (1992) 2, 28-49.
- Sluyterman, K.E., 'Het familiebedrijf als speciaal aandachtsveld binnen de bedrijfsgeschiedenis', *It Beaken*, LIV (1992) 15-26
- Sluyterman, K.E., 'Internationalisation of Dutch Accounting Firms', *Business History* 40 (1998) 2, 1-21.
- Sluyterman, K.E., 'Onderzoek van historici naar multinationale ondernemingen' in: *NEHA Bulletin*, 4 (1990) 2, 73-88.
- Sluyterman, K.E., & H.J.M. Winkelman, 'The Dutch family firm confronted with Chandler's Dynamics of Industrial Capitalism 1890-1940', *Business History* 35 (1993) 4, 152-183.

- Sluyterman, K.E. en J.L. van Zanden, 'Concurrentie in de Nederlandse bedrijfs geschiedenis', *NEHA-bulletin voor economische geschiedenis in Nederland* 13 (1999) 1, 20-39.
- Smits, J.P., E. Horlings en J.L. van Zanden, 'Sprekende cijfers! De Historische Nationale Rekeningen van Nederland 1807-1913', *NEHA-Jaarboek* 62 (1999) 51-110.
- Smits, J.P., *Economische groei en structuurveranderingen in de Nederlandse dienstensector, 1850-1913. Bijdrage van handel en transport aan het proces van 'moderne economische groei'* (Amsterdam 1995).
- Smits, J.P., & E. Horlings, *Paradise lost and regained. Economic growth and structural change in the Dutch economy 1880-1913* (nog te verschijnen).
- Sneller, Z.W., *Geschiedenis van de Nederlandse landbouw 1745-1940* (Groningen 1951).
- Stienstra, H., 'Jan Evert Scholten' in: J.D.R. van Dijk en W.R. Foorthuis, red., *Vierhonderd jaar Veenkoloniën in biografische schetsen* (Groningen 1994) 175-179.
- Stienstra, H., 'Willem Albert Scholten' in: J.D.R. van Dijk en W.R. Foorthuis, red., *Vierhonderd jaar Veenkoloniën in biografische schetsen* (Groningen 1994) 179-184.
- Symons, L. & C. White, eds., *Russian Transport. A historical and geographical survey* (Londen 1975).
- Tijdschrift ter bevordering van de Nijverheid* (Haarlem 1839).
- Tijdschrift ter bevordering van de Nijverheid* (Haarlem 1857).
- Top, H.J., *Geschiedenis der Groninger Veenkoloniën* (Veendam 1893).
- Uitkomsten der beroepstelling in het Koninkrijk der Nederlanden op den 31sten December 1889, Het Rijk* (s Gravenhage 1894).
- Vancoppenolle, C.M.C., *Tussen paternalistische zorg en zakelijk management. C.J. Honig als eindpunt van persoonsgericht sociaal ondernemersgedrag in een Zaans familiebedrijf* (1930-1957) (Amsterdam 1993).
- Voerman, J.F., *Verstedelijking en migratie in het Oost-Groningse veengebied 1800-1940* (Groningen 2001).
- Vries, Joh., de, 'De problematiek der Duits-Nederlandse economische betrekkingen in de negentiende eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 78 (1965) 23-48
- Vries, Joh., de, W. Vroom en T. de Graaf, red., *Wereldwijd bankieren. ABN AMRO 1824-1999* (Amsterdam 1999).
- Waarden, F., van, 'Regulering en belangenorganisaties van ondernemers', in: F.L. van Holthoon, red., *De Nederlandse samenleving sinds 1815: wording en samenhang* (Assen/Maastricht 1985) 227-260.
- Wal, J., van der, *Rapport van de Commissie uit Afd. Witmarsum omtrent de vraag: 'is het wenschelijk dat in deze streken pogingen worden aangewend tot het oprichten eener aardappelmeelfabriek op coöperatieven grondslag?'* (Bolsward 1893).
- Weber, M., 'Die protestantische Ethik und der 'Geist' des Kapitalismus', *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* 20 (1904) 1-54.
- Wennekes, W., 'Willem A. Scholten', *De Aartsvaders.Grondleggers van het Nederlandse bedrijfsleven* (Amsterdam/Antwerpen 1993).
- Wentholt, A.D., en C. Borstlap, *Brug over den oceaan. Een eeuw geschiedenis van de Holland Amerika Lijn* (Rotterdam/s Gravenhage 1973).
- Werf, J.J., van der, *Industrie en regio. Een economisch historische studie naar de rol van de industrie in de provincie Groningen* (Groningen 1989).
- Westerouwen van Meeteren, F.W., *Handboek der nijverheids-hygiëne*, tweede deel (Amsterdam 1893).
- Wet van den 2den Junij 1865, houdende bepalingen omtrent den accijns op suiker, *Staatsblad*, no 63.
- Wilkins, M., *The emergence of multinational enterprise* (Cambridge MA 1970).
- Wilkins, M., *The maturing of multinational enterprise. American business abroad from 1914 to 1970* (Cambridge MA. 1974).
- Wilkins, M., 'European and North American multinationals, 1870-1914: comparisons and contrasts', *Business History*, 30 (1988) 1, 8-45.
- Wilkins, M., 'The free-standing company, 1870-1914: an important type of British foreign direct investment', *Economic History Review* 41 (1988) 2, 259-285
- Wilkins, M., 'Hosts to transnational investments – A comparative analysis' in: H. Pohl, red., *Transnational investment from the 19th century to the present*. Beiheft 81 *Zeitschrift für Unternehmensgeschichte* (Stuttgart 1994) 25-69.
- Wilkins, M., 'The evolution of manufacturing multinational enterprise' in: W.Feldenkirchen, F. Schönert-Röhlk & G. Schultz, *Wirtschaft, Gesellschaft, Unternehmen. Festschrift für Hans Pohl zum 60. Geburtstag* (Stuttgart 1995) 2e deel, 1209-1236

- Wilkins, M., 'Defining a firm: theory and history', in: P. Hertner & G. Jones, eds., *Multinationals: theory and history* (Aldershot 1986) 80-95.
- Wilkins, M. & H.G. Schröter, eds., *The free-standing company in world economy 1830-1996* (Oxford 1998).
- Williamson, O.E., *The economic institutions of capitalism* (New York 1985).
- Wilson, C., *Geschiedenis van Unilever. Een beeld van economische groei en maatschappelijke verandering* ('s Gravenhage 1954).
- Winkler Prins, A., *Willem Albert Scholten. Herinneringen uit het leven van een industrieel* (Groningen 1892).
- Woude, R.E., van der, *Leeuwarden 1850-1914: modernisering van een provinciehoofdstad* (Leeuwarden 1994).
- Wren, D.A., *The evolution of management thought* (New York 1994).
- Zanden, J.L., van, *Een klein land in de 20e eeuw. Economische geschiedenis van Nederland 1914-1995* (Utrecht 1997).
- Zanden J.L., van, en A. van Riel. *Nederland 1780-1914. Staat, instituties en economische ontwikkeling* (Amsterdam 2000).
- Zeitung für Landwirte und Grundbesitzer*, 04-05-1870.